
MONTSE BARDERI

MANUAL D'AMOR ARISTOTÈLIC PER A DONES DEL SEGLE XXI

«Tot i que Aristòtil no va escriure mai pensant en nosaltres, les dones ens podem fer nostra la que és i serà la millor definició de què és l'amor: la trobada entre dues persones nobles que es fan mútuament el bé.»

MONTSE BARDERI

**MANUAL
D'AMOR
ARISTOTÈLIC
PER A DONES
DEL SEGLE XXI**

Edicions Destino

Queda rigorosament prohibida sense l'autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47). Tots els drets reservats.

© Montse Barderi, 2020
© Edicions Destino, S. A., 2020
© Columna Edicions, Llibres i Comunicació, S.A.U., 2020
Av. Diagonal, 662-664 - 08034 Barcelona

Primera edició: octubre del 2020
ISBN: 978-84-9710-298-8
Dipòsit legal: B. 12.841-2020
Fotocomposició: Grup62

«El que determina la felicitat són les activitats que estan en consonància amb la virtut».

ARISTÒTIL

Qui no ha somiat llegir els clàssics? I dir: «Al principi fou Homer, Hesíode, Tirteu, Teseu, Píndar, Èsquil, Sòfocles, Eurípides, Isop, Heròdot, Tucídides, Xenofont», i arribar a Plató i Aristòtil? Tot i que, pel que fa a les dones, temo que en aquesta llista només hi sé incloure el nom de Safo.

Valverde, Riquer, Nabókov, Calvino, Bloom, per no citar altres noms tan erudits com desmemoriats, ens donen moltes llistes per tenir una biblioteca ideal, però són poques les dones que apareixen en les seves recomanacions, i encara

menys de l'antiguitat. I després, si busquem la vida de les dones del gresol de la nostra civilització, ens trobem amb una història de victimisme que ens deixa assedegades d'un passat que expliqüi el nostre elevat llinatge. Érem inexistentes deesses però reals prostitutes, esposes i esclaves. I tot i que ens han arribat alguns noms com Corinna, Praxil·la o Ànite, sembla que la seva obra no s'ha valorat prou perquè no ens arribi fragmentada. Hi érem, comptàvem, formàvem part del seu present, però com acostuma a succeir, a l'hora de passar de la realitat a la història, van llençar els nostres noms.

Potser és més significatiu, perquè la seva veu ens arriba més clara per propera, mirar els gegants amb ulls d'ara. Dones que s'atreveixen a dialogar amb els grans clàssics de l'antiguitat com Mary Beard, Rachel Bepaloff, Margaret Atwood, María Zambrano, Marguerite Yourcenar, Mary Renault, Mercè Rodoreda, Madeline Miller, Christa Wolf, Carole Fréchette, Montserrat Roig, Laura Riding, Dora Russell, Simone Weil, Maria Àngels Anglada...

Jo, infinitament diminuta, parlaré d'Aristòtil, del meu Aristòtil, perquè ningú pot impedir-me que el llegeixi i l'interpreti a la meua manera amb tot el que m'ha ensenyat o que he cregut apren-

dre d'ell. Sé que Aristòtil no ha volgut mai escriure per a nosaltres, les dones. Tant de bo fos possible que aquest colós del pensament em reconegués prou per espernegar dins la tomba i enfurismar-se amb mi, encara que només fos perquè als grans autors no els hauríem de deixar descansar mai.

Les citacions que apareixen en aquest llibre formen part de l'*Ètica a Nicòmac*, publicat al Centre d'Estudis Constitucionals l'any 1989. La traducció és pròpia i conscientment modificada: he escrit *persona* en comptes d'*home*, perquè *home* per a Aristòtil no significa cap universal genèric. I he posat *ètica* en comptes de *virtut*, perquè l'ètica té a veure amb el caràcter, etimològicament amb «el cau de la bèstia» i remet al nostre jo més profund; en canvi, *virtut* ens du a *vir*, que de nou significa 'home' en el sentit més clàssic i excloent del terme.

Parlaré d'amor, d' enamorament, de necessitat, de decepció i desamor, i ho faré partint d'Aristòtil però seguint inquietuds pròpies, com un llibre que recull pensaments que s'enfilen a partir de la seva lectura. Aquest no és un estudi sobre l'obra aristotèlica —si ho fos, hauria de centrar-me sobretot en la política—, sinó un passeig que parteix d'un punt del seu mapa: l'amor com la trobada entre persones nobles que es fan mútuament

el bé. No és això el que volem dels clàssics? Que ens parlin a cadascun de nosaltres a través de la lectura directa de les seves pàgines?

Qui és noble? Qui no ho és? Qui és ningú per dir si algú és noble o no? Qui pot encarnar l'ideal de la noblesa? Hi ha algú en el món veritablement noble? No som tots una mica nobles i una mica —o molt— el que podem...?

Intentaré definir la noblesa al llarg d'aquest opuscle, però d'entrada és noble algú que vol fer el bé a l'altre, que el vol potenciar i tenir-ne cura —sense aplacar les seves capacitats—. Tot i que és una primera definició vaga, ens pot servir de traç orientador. Aquest llibre, doncs, parteix d'una premissa: que hi ha persones que són bones i d'altres que no ho són, i que la bondat té a veure amb la responsabilitat personal. Que l'entorn i les experiències de la infantesa compten, però no determinen, que com deia Yourcenar: «Arriba un moment que tothom decideix ser qui vol ser, i així serà fins al final».

Usaré en aquest llibre com a sinònims *mal amor*, *relació insatisfactòria* o *maltractament de baix voltatge*. Començaré, doncs, explicant què no és amor, encara que ho sembli.

«Cap bona persona arribarà a ser mai un desgraciat, ja que mai farà el que és vil».

ARISTÒTIL

De manera general podríem definir els mals amors com relacions afectives frustrants: amors insatisfactoris, problemàtics, de no correspondència, relacions conflictives, deficitàries, amb situacions agres i fins i tot humiliants.

De fet, estíem des de qui som. Si el nostre amor és problemàtic, és perquè la nostra manera de ser i de pensar també ho és. Si és un amor que ens fa viure situacions agres i humiliants, és perquè prové d'algú arrogant, violent, dèspota, que no s'ha treballat prou per saber ser respectuós. Si estem amb algú per qui no volem apos-

tar, amb qui no ens pensem comprometre —i veiem l'altre enamorat—, és perquè som paràsits afectius, com deia Nietzsche: algú capaç de rebre amor i no donar-ne. I si estem amb algú que no ens deixa per por de fer-nos mal, hauria de recordar que ningú es mereix que s'hi estiguin per llàstima. També podem fer mal per falta de coratge.

Un aspecte que caracteritza el mal amor és el maltractament de baix voltatge, propi d'algú que aprofita el poder que li dona ser estimat per abusar de l'altre —encara que sigui sense una intensitat elevada.

Donaré moltes característiques del maltractament de baix voltatge en el capítol següent, però és bàsicament una relació sense consideració: no hi ha atencions, no hi ha cura, amabilitat, deferències o respecte. És l'amor d'algú que no és *amable* (que etimològicament significa 'digne de ser estimat').

Com diu Aristòtil, no podem demanar a la política la mateixa exactitud que a les matemàtiques. I en l'amor, tampoc. Efectivament, en el maltractament de baix voltatge hi pot haver també atencions i bons moments, però encara que no tinguem les matemàtiques i la seva exactitud, ens queda el sentit comú, tot i que sigui el

primer sentit que es perd quan ens enamorem, així que cal sotmetre's d'entrada a un autoexamen bàsic formulat en una sola pregunta: «T'agrada la persona que ets quan estàs amb ell/a?». Si ets una persona cada cop més insegura, confosa, nerviosa, angoixada o trista, ja tens una brúixola molt bona per situar-te. Un bon amor transmet sobretot benestar, seguretat i confiança.

El maltractament de baix voltatge és la porta d'entrada de tots els maltractaments possibles: ningú comença donant una pallissa a l'altre. Hi ha hagut una progressió i un entrenament.

El maltractador (també conegut com a «boig enamorat») pot començar queixant-se perquè la seva parella surt sense ell, i si la parella cedeix i es queda a casa, pot atrevir-se a fer un pas més i prohibir-li que surti amb una faldilla tan curta; i si cedeix, la nova exigència tal vegada sigui saber la contrasenya del seu mòbil; i si cedeix, es veurà autoritzat a insultar-la i dir-li que no confia en ella, i pas a pas, en aquest cedir, es pot acabar rebent una agressió física.

De totes maneres, la violència física és una línia vermella que afortunadament no té per què traspasar-se. Moltes relacions s'acabarien en el moment que algú aixequés la mà, perquè

això marca un abans i un després inconfusible. Però sense arribar-hi, i fins i tot sense crits ni insults, es pot tenir una relació de maltractament de baix voltatge.

En el món hi ha psicòpates. Els més famosos són els assassins en sèrie, però també hi ha psicòpates funcionals: persones que aparentment tenen una vida normal, però a qui agrada el poder, la manipulació, i actuen sense sentiment de culpa. L'empatia no és un problema per obtenir el que volen. I viuen, treballen amb nosaltres, fins i tot ens hi podem relacionar. Les males persones poden resultar fascinants perquè semblen fortes, poderoses i independents, quan l'únic que passa és que viuen centradíssimes en el seu profit. Com diu Hirigoyen, la nostra societat ha premiat aquest comportament narcisista focalitzat en l'obtenció de beneficis —plaers, diners, poder, fama— i ha catapultat persones amb aquests valors en els llocs de màxim poder econòmic, polític i social.

Aristòtil també parla de la importància d'anar molt amb compte amb les persones ambicioses que només busquen la utilitat i el plaer: en una relació exigiran cada vegada més i sentiran que reben cada cop menys del que els convé.

Una de les idees centrals en aquest llibre és

que no es pot cedir mai davant del mal. Si recules, creix. Ho saben les persones que han patit mòbing laboral: com més submissió, més crueltat. El mal és covard, tempteja, i si no hi ha defenses, ataca. I saben molt bé a qui poden atacar: a les persones especialment bones, complidores, amb ganes d'agradar, que es desviuen pels altres.

Per què es comença a cedir? Per culpabilitat, per baixa autoestima, per por. Culpabilitat perquè amb les millors intencions no s'ha sabut fer-ho millor. I perquè hi ha persones que han estat tan maltractades que s'han acostumat a rebre tamborinades sense ordre ni concert. Qui ha estat víctima ha d'anar amb compte per no tornar-ne a ser.

A les persones amb baixa autoestima els costa creure's l'amor d'algú —com si no veiés correctament el seu poc valor— i poden acabar preferint algú aparentment dur i distant perquè aquests sí que saben tractar-les «com es mereixen». Aquí s'imposa fer un treball personal en pro de la noblesa. Conèixer la pròpia dignitat inalienable pel simple fet de ser persona, el just valor perquè s'és algú que vol millorar en la mesura que pugui, que vol aprendre a no sentir-se culpable per res que no hagi fet, que sempre és

conscient de les seves bones intencions i aprèn a detectar quan el tracten injustament.

Qui se situï en un estat d'inferioritat per aquestes raons (culpabilitat, por, autoestima baixa), es col·loca en un punt de partida molt desfavoridor, però té l'avantatge que ha fet una anàlisi determinant: no hi ha manera més diàfana de veure la noblesa d'algú que mostrant la teva pròpia vulnerabilitat.

Normalment se cedeix perquè és una manera de mostrar la bondat, una generositat que confia a fer reflexionar l'altre. Qui cedeix creu que fent sentir l'altre segur i en bones mans millorarà el seu comportament. Això és el que faria una bona persona, sentir-se literalment desarmada davant la bondat.

Tot seguit oferiré un exemple d'un sopar amb maltractament de baix voltatge. Un exemple exagerat amb un valor merament il·lustratiu.